

Iwo Augustyński

STAN STOSUNKÓW UNIA EUROPEJSKA–ROSJA W XXI WIEKU

1. Wstęp

Głównym celem działań Unii Europejskiej względem Rosji jest wspieranie politycznej i ekonomicznej stabilności Federacji, utrzymywanie stabilnego źródła energii; dalszej kooperacji na polu sprawiedliwości i stosunków wewnętrznych, bezpieczeństwa nuklearnego i ochrony środowiska oraz wzmacnianie współpracy z Rosją w regionie Południowego Kaukazu i Zachodniej części WNP w celu zapewnienia stabilizacji geopolitycznej [*Counter Strategy...*].

Rosja definiuje cele swojej polityki wewnętrznej i zagranicznej w podobny sposób. Obecne ochłodzenie we wzajemnych stosunkach między Unią i Rosją wynika więc nie z samego formułowania celów, lecz z różnicy w priorytetach i ich realizacji. Podstawowe różnice zostaną omówione w niniejszym artykule.

2. Ramy stosunków Rosja–UE

Podstawą prawną relacji między Rosją a Unią jest Porozumienie o Partnerstwie i Współpracy (Partnership and Cooperation Agreement – PCA) [<http://ec.europa...>], które weszło w życie 1 grudnia 1997 r. na okres 10 lat z możliwością automatycznego przedłużenia, jeśli żadna ze stron nie wyrazi sprzeciwu. Opiera się ono na zasadach promocji pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego oraz wspierania demokracji oraz wolności politycznej i ekonomicznej [EU–Russia...].

Celem porozumienia jest m.in. [<http://ec.europa...>, s. 7]:

- stworzenie ram dla dialogu politycznego pomiędzy stronami,
- promocja handlu, inwestycji i harmonijnej współpracy gospodarczej na zasadach rynkowych,
- wzmocnienie wolności politycznej i ekonomicznej,
- stworzenie odpowiednich ram dla stopniowej integracji,
- stworzenie warunków niezbędnych do stworzenia w przyszłości strefy wolnego handlu pomiędzy Wspólnotą a Rosją.

Porozumienie to utworzyło ramy instytucjonalne dla regularnych konsultacji pomiędzy obiema stronami [<http://ec.europa...>, s. 3]:

- odbywające się dwa razy do roku szczyty z udziałem prezydenta Rosji oraz przewodniczącego Komisji Europejskiej,
- Stała Rada Partnerstwa na poziomie ministerialnym,
- spotkania na poziomie ekspertów i dyplomatów wyższego szczebla,
- Komitet Współpracy Parlamentarnej pomiędzy parlamentami obu stron.

Na szczycie w Szt. Petersburgu w maju 2003 r. doszło do utworzenia czterech tzw. wspólnych przestrzeni w ramach PCA. Należą do nich:

1. Wspólna Przestrzeń Ekonomiczna
2. Wspólna Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości
3. Wspólna Przestrzeń Bezpieczeństwa Zewnętrznego
4. Wspólna Przestrzeń Badań i Edukacji, włączając aspekty kulturowe.

Na szczycie moskiewskim w maju 2005 r. przyjęto tzw. mapy drogowe definiujące wdrażanie wspólnych przestrzeni.

Drugim filarem relacji UE–Rosja jest program TACIS. Utworzony w 1991 r. dostarcza pomocy finansowej w postaci grantów do 12 krajów Europy Wschodniej i Azji Centralnej. Odbiorcą przeszło połowy środków programu była Federacja Rosyjska [*Tacis 2000-2006...*]. Do celów programu należą:

- reforma instytucjonalna, administracyjna i prawna,
- sektor prywatny i rozwój gospodarczy,
- społeczne skutki transformacji,
- sieci infrastrukturalne,
- ochrona środowiska i zarządzanie zasobami naturalnymi,
- gospodarka rolna,
- bezpieczeństwo nuklearne;

3. Stosunki handlowe rosyjsko-europejskie

Rosja jest trzecim co do wielkości partnerem handlowym Unii Europejskiej [Eurostat News... 2007]¹. Europejski eksport do Rosji w okresie 2000-2006 wzrósł przeszło trzykrotnie z 22,7 mld euro do 72,4 mld euro, natomiast import z Rosji wzrósł w tym okresie przeszło dwukrotnie – z 63,8 mld do 140,6 mld euro. W rezultacie europejski deficyt w handlu z Rosją wzrósł z 41 mld euro w 2000 r. do 68,2 mld euro w roku 2006. Wzrost ten wynika głównie z powiększenia deficytu w handlu surowcami energetycznymi.

Udział Rosji w handlu zagranicznym Wspólnoty wzrósł w tym okresie blisko prawie dwukrotnie. W 2006 r. Rosja była odpowiedzialna za przeszło 6% europejskiego eksportu i 10% importu, co dało jej trzecie miejsce za USA i Chinami.

Prawie połowa eksportu wspólnotowego to maszyny i środki transportu, podczas gdy dwie trzecie importu stanowią surowce energetyczne. Spośród członków UE

¹ Jeśli nie podano inaczej, chodzi o UE-27.

największym eksporterem do Rosji w 2006 r. były Niemcy – 23,1 mld euro (32%), następnie Włochy – 7,6 mld euro (11%) oraz Finlandia – 6,2 mld euro (9%). Niemcy były również największym importerem (29 mld euro, czyli 21%) przed Holandią (17 mld euro, czyli 12%) oraz Włochami (13,6 mld euro, czyli 10%).

Większość krajów członkowskich odnotowało deficyt w handlu z Rosją. Największy miała Holandia (–11,4 mld euro), Włochy (–6 mld euro), Niemcy i Polska (–5,9 mld euro) oraz Hiszpania (–5,7 mld euro).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne UE-25 w Rosji wzrosły z 2,5 mld euro w 2001 r. do 9,0 mld euro w 2005 r. Rosyjskie inwestycje w UE-25 były bardzo niskie w latach 2000-2004, ale w 2005 r. wyniosły już 4,1 mld euro.

Tabela 1. Wzajemne inwestycje bezpośrednie UE-25 i Rosji (w mln euro)

	2001	2002	2003	2004	2005
Inwestycje UE-25 w Rosji	2495	2454	7704	5878	8997
Rosyjskie inwestycje w UE-25	752	342	704	196	4107
Przepływy kapitałowe netto	1743	2112	7000	5682	4890

Źródło: [Eurostat News... 2007].

4. Partnerstwo energetyczne

Obecne relacje pomiędzy Rosją a Unią w dziedzinie energetyki dotyczą dwóch zagadnień. Z jednej strony dostępu firm europejskich do rosyjskich złóż, a z drugiej prób uniezależnienia się Europy od rosyjskiej sieci przesyłu ropy ze środkowoazjatyckich republik postradzieckich, takich jak Kazachstan czy Turkmenistan.

Wiele się zmieniło od 6 szczytu UE–Rosja z 2000 r., który był uważany za najważniejszy od czasu podpisania PCA z powodu postępu projektu współpracy energetycznej. Od tamtego czasu Rosja jasno zdefiniowała swoją politykę energetyczną jako istotne narzędzie polityki międzynarodowej. W tym celu Moskwa zdecydowała się przejąć całkowitą kontrolę nad handlem surowcami energetycznymi poprzez przyznanie państwowemu Gazpromowi monopolu w tej dziedzinie. Dodatkowo rozpoczęto proces przejmowania kontroli nad międzynarodowymi inwestycjami w sektorze wydobywania ropy naftowej. Jako przykład można podać projekt Sachalin-2, w którym po 2 latach starań Gazprom uzyskał od Royal Dutch/Shell zgodę na odsprzedaż części udziałów w projekcie [Eastweek nr 04... 2005, s. 5]. Do tej pory było to jedyne przedsięwzięcie w sektorze gazowym całkowicie niezależne od rosyjskiego monopolisty. Stronie rosyjskiej udało się do tego doprowadzić, wykorzystując administrację publiczną (m.in. oskarżenia o oszustwa podatkowe na kwotę 2,5 mld dolarów oraz śledztwo dotyczące przestrzegania przepisów o ochronie środowiska). W zamian za blokujący pakiet akcji (25%+1) w prawie ukończonym projekcie Gazprom zaoferował 50% udziałów w innym przedsiębiorstwie wydobywczym. Dzięki tej transakcji Gazprom uzyskał dostęp do rynku gazu płynnego. Natomiast Shell zabezpieczył się przed kolejnymi atakami ze strony urzędów rosyjskich. Sachalin-2

był jednym z trzech projektów realizowanych na podstawie specjalnych długoterminowych umów podpisanych przez inwestorów z rządem rosyjskim (*Production Sharing Agreements* – PSA), a także najbardziej zaawansowanym (dotychczas zainwestowano ponad 10 mld dolarów).

Innym przykładem zmiany polityki Moskwy w kwestii surowców energetycznych była decyzja wykluczenia udziału partnerów zagranicznych w jednym z największych projektów wydobywania gazu ziemnego w Rosji – złoża Sztokman. Pierwotnie projekt zakładał udział koncernów zagranicznych oraz eksport gazu w postaci skroplonej przede wszystkim do USA. Natomiast, jeśli deklaracje Gazpromu zostałyby zrealizowane, to firmy zagraniczne mogłyby występować jedynie jako podwykonawcy. Zmieniłby się również kierunek przesyłu gazu, zamiast do USA, miałby trafić do Niemiec, które stałyby się ogólnoeuropejskim centrum dystrybucji tego surowca.

Konflikt pomiędzy Unią Europejską a Rosją dotyczący prób uniezależnienia się Europy od pośrednictwa Rosji w przesyłce gazu i ropy uwidocznił się również na początku maja 2007 r. 11 maja z inicjatywy prezydenta Lecha Kaczyńskiego zorganizowano w Krakowie szczyt energetyczny, w którym udział wzięli m.in. przywódcy Ukrainy, Litwy, Gruzji i Azerbejdżanu. Zabrakło natomiast zaproszonego prezydenta Kazachstanu Nursułtana Nazarbajewa. W tym samym czasie uczestniczył on bowiem w spotkaniu z prezydentem Rosji Władimirem Putinem i przywódcą Turkmenistanu Kurbangułym Berdymuhammedowem. Głównym tematem rozmów rosyjskiego prezydenta z prezydentami tych dwóch postradzieckich państw była współpraca w sferze energetyki. Natomiast odbywające się podczas spotkania w Krakowie rozmowy dotyczyły m.in. planów importu ropy z kierunku południowo-wschodniego, przez Ukrainę do Polski i dalej w kierunku Niemiec oraz planów przedłużenia ropociągu Odessa-Brody do Gdańska [„Gazeta Wyborcza” ... 2007].

Zmniejszenie znaczenia krakowskiego spotkania nie było jedynym celem wizyty prezydenta Rosji w Turkmenistanie. Istotniejsze było pokazanie, iż Rosja wciąż odgrywa istotną rolę w polityce energetycznej krajów Azji Centralnej. Jej strategicznym celem jest natomiast utrzymanie monopolu na eksport gazu z tego regionu oraz zwalczanie amerykańskich i europejskich planów budowy transkaspjskiego rurociągu gazowego [Eastweek 18... 2007]. Gazprom już w 2006 r. podpisał średnioterminowe umowy handlowe z Kazachstanem, Turkmenistanem i Uzbekistanem, na mocy których firma ta stanie się jedynym odbiorcą gazu z tego regionu przeznaczonego na rynek europejski [Eastweek 18... 2005].

5. Współpraca w sprawie bezpieczeństwa

W 2003 r. na szczycie w St. Petersburgu Unia Europejska i Rosja zgodziły się na stworzenie „Wspólnej przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”. Porozumienie to zostało uzupełnione o umowę z 2005 r. (tzw. mapę drogową), w której ustalono krótko- i średniookresowe cele i obszary współpracy w ramach PCA.

Dodatkowego znaczenia tej współpracy nadało rozszerzenie Unii. Porozumienie to miało na celu przeciwdziałanie tworzeniu nowych podziałów w Europie, szczególnie dotyczących przepływu osób pomiędzy powiększoną Unią Europejską a Rosją. Istotną kwestią była przede wszystkim walka z nielegalną imigracją. Za dodatkowe problemy wymagające współpracy z Rosją uznano zwalczanie zorganizowanej przestępczości, terroryzmu i innych przestępstw o skali międzynarodowej. Na tym tle pojawiają się jednak znaczne rozbieżności dotyczące przede wszystkim metod działania. Podstawowymi wartościami dla krajów członkowskich Unii Europejskiej są demokracja, przestrzeganie praw człowieka i wolności podstawowe, a co za tym idzie – walka z przestępczością musi stanowić kompromis pomiędzy bezpieczeństwem a sprawiedliwością i wolnością.

Inaczej do tych zagadnień podchodzi Rosja. Putin zniósł wszystkie wolności uzyskane za Gorbaczowa i Jelcyna: Duma została podporządkowana Kremlowi, gubernatorzy (pochodzący z wyboru miejscowej ludności) komisarzom rządowym, a płynące na peryferie strumienie pieniędzy zawrócono ku centrum. Oligarchowie, którzy chcieli mieć wpływy polityczne, zostali poskromieni, prasa pozostała pod całkowitą kontrolą; aby nie dopuścić do referendum, powstał gąszcz dodatkowych biurokratycznych przeszkód. Nie ma już mowy o rozdziale sfer władz – jak twierdzi Putin: „Władza państwowa i organy sprawiedliwości stanowią jeden mechanizm”, ponieważ „im silniejsze państwo, tym więcej wolności mają ludzie” [Thom].

Zmiany te nie stanęły na przeszkodzie podpisaniu w 2007 r. porozumienia wizowego pomiędzy obiema stronami. Porozumienie to umożliwia uproszczenie procedur uzyskania wiza, a także (co było największym punktem spornym) reguluje kwestie readmisji osób nielegalnie przebywających na obszarze UE i Rosji. Jest to jednak jedyny obszar, na którym udało się dojść do porozumienia. W kwestii walki z terroryzmem cieniem na wspólnych relacjach kładzie się sytuacja w Czeczenii. Rosja przegrała wszystkie procesy przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka dotyczące Czeczenii. Pierwszy w 2005 r., a w samym tylko 2006 r. Trybunał zasądził osiem odszkodowań na rzecz ofiar oraz ich krewnych z Czeczenii. Rosja domaga się również ekstradycji Ahmada Zakajewa, ministra i komendanta polowego niepodległościowych władz czeczeńskich, zarzucając mu działalność terrorystyczną. Zakajew od 2002 r. przebywa na terenie Unii Europejskiej, a obecnie posiada status uchodźcy politycznego w Wielkiej Brytanii. W 2004 r. przebywał w Niemczech na zaproszenie członków parlamentu, gdzie przedstawiał sytuację wewnętrzną w Czeczenii. Należy zauważyć, iż Wielka Brytania jest jednak jednym z niewielu krajów członkowskich UE, które wyraźnie zgłaszają swój sprzeciw wobec polityki Rosji w Czeczenii. Przykładem może tu być np. list otwarty do prezydenta Władimira Putina z wezwaniem, by w ostatnim roku urzędowania przywrócił w Czeczenii pokój i sprawiedliwość. Pod apelem, opublikowanym maju 2007 r. w dzienniku „The Independent”, podpisali się m.in. liderzy partii liberalno-demokratycznej Menzies Campbell i Charles Kennedy, były minister spraw zagranicznych (1995-97), obecnie konserwatywny poseł do Izby Gmin Malcolm Rifkind. Sygnatariusze apelu podkre-

ślili, że łamanie praw człowieka w Czeczenii i zbrodnie wojenne w tym kraju mają charakter systematyczny, a odpowiedzialność za nie spada zarówno na Rosjan, jak i na prorosyjskie władze republiki.

Mimo upływu czasu brak jest również porozumienia w sprawie stacjonowania wojsk rosyjskich w Gruzji i Naddniestrzu. Konflikt ten zaostrzył się w momencie, gdy prezydent Putin ogłosił wprowadzenie moratorium na wykonywanie zobowiązań CFE². Rosja żąda od Zachodu jak najszybszego ratyfikowania zmodyfikowanego CFE, bo dzięki niemu zaczęłyby obowiązywać limity uzbrojenia dla konkretnych krajów – m.in. dla Polski, Węgier i Bułgarii. Zachód tłumaczy, że ratyfikuje zmodyfikowany CFE dopiero, gdy Rosja zgodnie z ustaleniami z 1999 r. wycofa swoje wojska z Gruzji oraz mołdawskiego Naddniestrza. Rosja zamierza zlikwidować bazy w Gruzji do 2008 r., ale nie rezygnuje z utrzymywania kontyngentu w prokremlowskim Naddniestrzu.

Również Kosowo dzieli obecnie Unię Europejską i Rosję. Ostry spór między Zachodem i Rosją w sprawie statusu Kosowa rozpoczął się w marcu 2007 r. po przedstawieniu przez specjalnego wysłannika sekretarza generalnego ONZ, Martiego Ahtisaariego, planu i raportu. Plan zakładał przyznanie Kosowu atrybutów państwowych, bardzo szerokiej autonomii kosowskim Serbom i zastąpienie ONZ w roli protektora przez UE wspieraną nadal w kwestiach bezpieczeństwa przez NATO. Natomiast raport wprost stwierdza, że optymalnym rozwiązaniem statusu Kosowa jest niepodległość nadzorowana międzynarodowo.

Plan Ahtisaariego, aby wejść w życie, musi zostać przegłosowany przez Radę Bezpieczeństwa ONZ. Propozycje fińskiego dyplomaty uzyskały poparcie Zachodu i Kosowa, zostały natomiast negatywnie przyjęte przez Rosję i Serbię. Rosja popiera dalsze negocjacje kosowsko-serbskie na temat statusu protektoratu [„Tydzień na Wschodzie”... 2007, s. 7].

Negocjacje kosowsko-serbskie toczyły się przez kilkanaście miesięcy (w 2006 i 2007 r.) i zakończyły fiaskiem ze względu na radykalną różnicę stanowisk. Kosowscy Albańczycy popierają niepodległość, natomiast Belgrad reintegrację Kosowa w ramach Serbii.

11 maja 2007 r. Francja, Stany Zjednoczone i Wielka Brytania na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ przedstawiły projekt rezolucji popierającej plan i raport Ahtisaariego, który został tego samego dnia odrzucony przez Rosję. Pod koniec maja Wielka Brytania wprowadziła do niego drobne zmiany uwzględniające w niewielkim zakresie stanowisko Rosji – złagodzone poparcie Rady Bezpieczeństwa dla propozycji Ahtisaariego i wzmocniono postulat przestrzegania przez władze lokalne w Kosowie demokratycznych standardów. Rosja odrzuciła nowy projekt rezolucji 31 maja, tego samego dnia, którego został przedstawiony. Kolejną próbę przekona-

² Traktat CFE, który Układ Warszawski i NATO zawarły w 1990 r., zmuszał obie strony do redukcji wojsk, ciężkiego uzbrojenia oraz artylerii na obszarze Europy od Atlantyku po Ural. Rozpad bloku radzieckiego doprowadził do podpisania zmodyfikowanej wersji CFE w 1999 r. (tzw. porozumień sambulskich), której do dziś nie ratyfikował żaden kraj sojuszu.

nia Rosji 8 czerwca podczas szczytu G8 w Heiligendamm podjął prezydent Francji, Nicolas Sarkozy, proponując wprowadzenie sześciomiesięcznego moratorium na głosowanie rezolucji i ponowne rozpoczęcie rozmów kosowsko-serbskich. Propozycja Sarkozy'ego zakładała, że w przypadku fiaska negocjacji między Prisztiną i Belgradem Rada Bezpieczeństwa ONZ automatycznie przegłosuje rezolucję popierającą plan i raport Ahtisaariego. Także ta propozycja została odrzucona przez Rosję.

6. Rozszerzenie Unii Europejskiej

W przeddzień rozszerzenia Unii Europejskiej o dziesięć nowych państw, 27 kwietnia 2004 r. Unia i Federacja Rosyjska podpisały Protokół dodatkowy do Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy (PCA), który rozciągał je na nowe państwa członkowskie Unii. Podpisały także wspólną deklarację dotyczącą możliwości, jakie rozszerzenie stwarza dla ich wzajemnego partnerstwa strategicznego. W deklaracji podkreślono, że współzależność między UE i Rosją, wynikająca z ich geograficznego sąsiedztwa oraz wielkości łączących je więzów politycznych, gospodarczych i kulturalnych, wzmocni się dzięki rozszerzeniu Unii.

Na szczycie Unia–Rosja, który odbył się 24 listopada 2006 r. w Helsinkach, planowano rozpoczęcie rokowań w sprawie nowego Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy. Na spotkaniu nie doszło jednak nawet do wstępnych rozmów na temat PCA, gdyż Polska już wcześniej je zablokowała, zgłaszając weto i domagając się zniesienia przez Rosję embarga na polskie mięso ogłoszonego w listopadzie 2005 r. Polska domagała się także ratyfikacji przez Rosję Europejskiej Karty Energetycznej, którą podpisała w 1994 r., co miało gwarantować odpowiednie warunki zaopatrzenia Unii w rosyjską ropę naftową i gaz. Partnerzy Polski z Unii Europejskiej ostatecznie poparli Polskę w jej żądaniu zniesienia przez Rosję embarga na polski eksport mięsny, natomiast w kwestii Karty Energetycznej ograniczyli się do żądania, aby Rosja zgodziła się na wprowadzenie do przyszłego Porozumienia o Partnerstwie i Współpracy jej kluczowych postanowień [*Rocznik Strategiczny...* 2007, s. 124].

Polskie weto dowodzi, że stosunki Unii Europejskiej z Rosją po rozszerzeniu na wschód znacznie się skomplikowały. Nowi członkowie z Europy Środkowej, dawniej pozostający pod dominacją Związku Radzieckiego, nieufni wobec Rosji, starają się wywierać istotny wpływ na kształt stosunków Unii z jej wschodnim sąsiadem. Trzeba bowiem stwierdzić, że osamotniona początkowo w swoim proteście Polska otrzymała wyrazy solidarności najpierw ze strony państw bałtyckich, później na szczycie Trójkąta Weimarskiego w Mettlach ze strony Francji i Niemiec, a w końcu, na szczycie w Brukseli w grudniu 2006 r., całej Unii. Pod koniec lutego 2007 r. Litwa ostrzegła Rosję, że nie wyklucza zawetowania, podobnie jak Polska, rozmów Unii z Rosją w sprawie PCA, jeśli Rosja nie odblokuje dostaw ropy do rafinerii w Możejkach, przerwanych, gdy właścicielem rafinerii stał się polski koncern Orlen [*Rocznik Strategiczny...* 2007, s. 124].

Nie tylko Polska i Litwa są krajami skonfliktowanymi z Rosją. W 2007 r. nastąpiło pogorszenie stosunków estońsko-rosyjskich w związku z demontażem pomnika żołnierzy radzieckich znajdującego się w centrum Tallina, gdzie – zdaniem Estończyków – przypominał o radzieckiej okupacji oraz aneksji ich kraju do ZSRR. Choć już w chwili demontażu władze Tallina zapowiadały, że stanie on na cmentarzu wojskowym obok przeniesionych tam szczątków kilkunastu żołnierzy Armii Czerwonej, to rosyjski MSZ uznał przenosiny pomnika za „obrazę oraz świętokradztwo wobec poległych”. Demontaż Brązowego Żołnierza wywołał ostre protesty mniejszości rosyjskiej, zamieszki w Tallinie, histerię w rosyjskich mediach oraz wielodniową, sponsorowaną przez putinowską partię Jedna Rosja, blokadę ambasady Estonii w Moskwie (por. [„Tydzień na Wschodzie” 2007]).

Wydarzenia w Tallinie przypominały dawniejszy, jak się okazało nie do końca rozwiązany, spór postradzieckich członków UE, czyli Litwy, Łotwy i Estonii, z Rosją, dotyczący mniejszości rosyjskiej w tych krajach.

W każdym z trzech krajów bałtyckich sytuacja miejscowych Rosjan różni się. Na Litwie od razu po odzyskaniu niepodległości wszystkie mniejszości otrzymały litewskie obywatelstwo. Litwini nie obawiali się wpływów Rosjan na kształt tworzonego właśnie państwa, gdyż w ich kraju stanowili oni wtedy zaledwie 10% populacji. Wielu z nich w następnych latach wyjechało do Rosji i litewscy Rosjanie stanowią dziś nieco ponad 6% obywateli [„Gazeta Wyborcza” 2005; *Euromosaic...*].

Zupełnie inaczej wyglądała sytuacja Rosjan w dwóch pozostałych republikach bałtyckich. W Estonii ludność pochodzenia rosyjskiego stanowiła na przełomie lat 80. i 90. około 30,3% mieszkańców, natomiast na Łotwie 29% [*Euromosaic...*; <http://ec.europa...>].

Oba te państwa nie wybrały wariantu litewskiego i nie dały miejscowym Rosjanom od razu swojego obywatelstwa. Estończycy uznali, że dadzą je temu, kto zna język estoński i historię tego kraju. Łotysze wybrali bardziej restrykcyjny wariant, wyznaczając roczne limity przyznawania łotewskiego obywatelstwa. Pod naciskiem Unii zrezygnowali z tego systemu i przyjęli rozwiązanie estońskie.

Omawiając wpływ rozszerzenia Unii na jej relacje z Rosją nie można pominąć wydarzeń pomarańczowej rewolucji na Ukrainie, która „dała Unii Europejskiej okazję do odegrania znaczącej roli politycznej, a Bruksela z tej możliwości skorzystała. Udział przedstawicieli UE, na przykład Javiera Solany, i prezydentów państw członkowskich UE (Valdasa Adamkusa i Aleksandra Kwaśniewskiego) w negocjacjach przy okrągłym stole z udziałem Kuczmy, Janukowycza i Juszczenki był ważnym osiągnięciem polityki zagranicznej UE, szczególnie, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że przedstawiciele UE nie tylko odegrali istotną rolę w rozpoczęciu procesu negocjacji, ale także, co jeszcze ważniejsze, przyczynili się do wypracowania rozwiązania problemu” [Gromadzki i in. 2005, s. 13]. Trzeba podkreślić tutaj decydującą rolę właśnie prezydentów Litwy i Polski, którzy nie tylko aktywnie uczestniczyli w rozmowach negocjacyjnych, ale stanowili również przeciwwagę dla działalności Rosji wspierającej Janukowycza. Również po zakończeniu rewolucji Polska, Litwa i Węgry walczyły o nowe sformułowania dotyczące możliwości członkostwa Ukrainy w UE.

7. Podsumowanie

Przytoczone powyżej fakty świadczą, iż stosunki Rosji i Unii Europejskiej przechodzą obecnie okres ochłodzenia. Przyjęty 10 lat temu model partnerstwa, zmierzający w swych założeniach ku stopniowej integracji, wciąż pozostaje przede wszystkim w sferze deklaracji. Należy więc uznać, że Rosja i Unia reprezentują odmienne polityczno-ekonomiczne systemy, których zintegrowanie nie jest możliwe [Bordaczow, Moshes 2004, za: *[Międzynarodowy Przegląd...]*].

Natomiast na podstawie ostatnich wydarzeń w na linii Unia Europejska–Rosja trudno jest wyciągnąć konkretne wnioski co do kształtowania się przyszłych relacji pomiędzy stronami. Można przypuszczać, iż zmiana przywódców największych krajów Unii: Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii i Włoch na osoby bardziej sceptyczne wobec Rosji, oraz zbliżające się wybory prezydenckie w tym kraju nie będą sprzyjać poprawie stosunków rosyjsko-unijnych, a większego przełomu można się spodziewać najszybciej właśnie po wyborach nowego prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Nie należy jednak zapominać, iż konflikty te wynikają w większości z prób znalezienia przez Rosję właściwego miejsca na geopolitycznej mapie świata. Mimo wielu zawirowań politycznych pomiędzy Unią a Rosją są one skazane na współpracę gospodarczą³, a co za tym idzie – także polityczną.

Literatura

- Bordaczow T., Moshes A., *Koniec europeizacji Rosji*, „Rossija w Globalnej Politike” nr 2, marzec–kwiecień.
- Counter Strategy Paper 2007-2013. Russian Federation.*
- Eastweek 18 (84), 16.05.2007, Ośrodek Studiów Wschodnich.
- Eastweek 18, 24.11.2005, Ośrodek Studiów Wschodnich.
- Eastweek nr 04, Ośrodek Studiów Wschodnich, 15 lipca 2005.
- Euromosaic*, <http://ec.europa.eu/education/policies/lang/languages/langmin/euromosaic/>
- Eurostat News Release, STAT/07/65, 15.05.2007.
- EU-Russia infopack*, http://ec.europa.eu/external_relations/russia/summit_05_07/2007_eng.pdf.
- „Gazeta Wyborcza” 11.05.2007.
- „Gazeta Wyborcza” 2005.03.13.
- Gromadzki G., Suszko O., Vahl M., Wolczuk K., Wolczuk R., *Po rewolucji pomarańczowej. Relacje UE-Ukraina do wiosny 2006 roku*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa, 2005.
- http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/pca/pca_russia.pdf.
- Międzynarodowy Przegląd Polityczny*, www.mpp.org.pl/08-9/63-72.html.
- Rocznik Strategiczny 2006/2007*, Wyd. Nauk. SCHOLAR, Warszawa 2007.
- Tacis 2000-2006*, http://ec.europa.eu/external_relations/ceeca/publication/tacis_2.pdf.
- Thom F., *Rosja i złudzenia Europy*, <http://efakt.pl/artykuly/artikul.aspx/artikul/30116>.
- „Tydzień na Wschodzie” nr 13, Ośrodek Studiów Wschodnich, 13.06.2007.

³ Nie tylko z powodu surowców energetycznych, których Rosja jest największym dostawcą a Unia największym odbiorcą, ale również z powodu wielkości i potencjału rynku rosyjskiego oraz geograficznej bliskości i wielkości rynku europejskiego.

STATUS OF EU–RUSSIA RELATIONS IN THE 21ST CENTURY

Summary

The basis for regulations of EU–Russia relations is Partnership and Cooperation Agreement – PCA underwritten in 1997 for 10 years, with the possibility of prolonging this time. Discussions concerning its prolonging are a good occasion to present EU–Russia affairs in the 21st century.

Trade between the two sides developed very rapidly in this period. European export to Russia between 2000 and 2006 increased more than three times and import two times accordingly. Nevertheless, the EU notes deficit in trade with Russia due to import of energy resources.

Issues concerning energy contain two elements: European access to Russian deposits and attempts to be independent from Russian energy transportation net.

Co-operation in the area of security meets obstacles stemming from differences in realization such issues like democracy and human rights in Russia. Tensions evokes situation in Chechnya, Georgia, Kosovo, and Moldova.

Enlargement of the EU created new problems in relations with Russia, for instance, problem with Russian minority in Latvia, Estonia, and Lithuania.

It should be stated then, that Russia and the European Union represent dissimilar economic and political systems that cannot be integrated.

Iwo Augustyński – dr, adiunkt w Katedrze Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Regionalnych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.